

Pedagogische begeleidingsdienst

Huis van het GO!

Willebroekkaai 36

1000 Brussel

LEERPLAN

TWEEDE GRAAD

SECUNDAIR

ONDERWIJS

MAATSCHAPPIJ- EN WELZIJNSWETENSCHAPPEN

SPECIFIEK GEDEELTE
DOORSTROOM

EERSTE EN TWEEDE LEERJAAR
(3de en 4de jaar)

LEERPLANNUMMER
2D/MAATSCHAP

INSPECTIENUMMER
GSO-2024-1136-Gemeenschapsonderwijs-adv-V25

Versiedatum
31/01/2025

DOMEINGEBONDEN

STUDIEDOMEIN

MAATSCHAPPIJ &
WELZIJN

Inhoudstafel

Inleiding	3
Samenhang	3
Uitgangspunten	3
Eigenheid van de studierichting	3
Doelgroep	4
Onderwijskwalificatie	4
Logische doorstroommogelijkheden	5
Gepersonaliseerd Samen Leren	5
Ruimte voor het eigen pedagogisch project	5
Opbouw van de leerplandoelen	6
Herkomst van de doelen	6
De leerplandoelen	6
Subdoelen	7
Minimale inhoudelijke afbakening	7
Nummering van de leerplandoelen	7
Leerplandoelen	9
Nederlands: algemene uitbreiding	9
Engels en Frans: algemene uitbreiding	10
Pakket uit filosofie	15
Uitgebreide algemene gedragswetenschappen	17
Samenleving en politiek: pakket uit sociale en humane wetenschappen	20
Samenhang cesuurdoelen - leerplandoelen	22
Minimale materiële vereisten	23
Vakkenkoppeling	24
Pedagogisch – didactische ondersteuning	25

Inleiding

Samenhang

Dit is een leerplan voor het specifieke gedeelte doorstroomfinaliteit, tweede graad. Dit leerplan moet in samenhang gelezen worden met het leerplan 'Tweede graad secundair onderwijs - Basisvorming doorstroomfinaliteit'.

Tussen het leerplan van het specifieke gedeelte en het leerplan van de basisvorming is een overlap of samenhang tussen leerplandoelen mogelijk. Indien dit het geval is, wordt dit in de GO! Navigator aangeduid, aangevuld met concrete handvaten om deze doelen op een functionele manier te integreren.

Uitgangspunten

Bij het formuleren van de doelen voor het specifiek gedeelte is er over gewaakt dat het ambitieniveau hoog ligt voor alle leerlingen. Bovenop de doelen die opgenomen zijn in het curriculumdossier heeft het GO!, vanuit haar ambitie om kwaliteitsvol onderwijs aan te bieden aan alle leerlingen, GO!-doelen toegevoegd. Het geheel van de leerplandoelen specifieke vorming is evenwichtig opgesteld met oog voor de haalbaarheid voor alle leerlingenprofielen en met bijzondere aandacht voor het evenwicht tussen de basisvorming en het specifiek gedeelte.

Eigenheid van de studierichting

De leerlingen krijgen een pakket **basisvorming voor de doorstroomfinaliteit** met inhouden uit de zestien sleutelcompetenties.

De **specifieke vorming** bestaat uit leerplandoelen die voorbereiden op vervolgonderwijs:

- WD 02.08 – Moderne talen: Nederlands – algemene uitbreiding
- WD 02.14 – Moderne talen: Frans en Engels – algemene uitbreiding
- WD 05.02 – Filosofie: Filosofie: Pakket uit filosofie
- WD 14.01 – Gedragswetenschappen: Uitgebreide algemene gedragswetenschappen
- WD 15.02 – Sociale wetenschappen: Samenleving en politiek – pakket uit sociale en humane wetenschappen

In deze studierichting krijgen de leerlingen gedragswetenschappen. Daarin lichten ze de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de levensloophasen en het begrip persoonlijkheid toe. Daarnaast krijgen de leerlingen sociale en humane wetenschappen. Ze lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie en lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.

Daarnaast krijgen de leerlingen filosofie. Daarin lichten ze de eigenheid van filosofie en filosofisch denken toe en reflecteren ze over de mens en over ethische vraagstukken.

Tot slot krijgen de leerlingen Nederlands. Ze benoemen taalbeschouwelijke elementen en passen dat inzicht toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen. Ze analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd.

Doelgroep

Leerlingen die het eerste leerjaar van de tweede graad aanvangen in de doorstroom finaliteit, hebben door het behalen van de eindtermen van de eerste graad de nodige basiscompetenties verworven om de overstap naar de tweede graad succesvol te kunnen maken.

De leerlingen delen vanuit hun keuze voor een bepaalde studierichting eenzelfde interesse. Maar meer nog dan voor de basisvorming zullen de kenmerken van de leerlingen in de tweede graad voor het specifieke gedeelte verschillen. Behalve verschillen op cognitief, psychomotorisch en sociaal-affectief vlak zijn er ook verschillen door de gevolgde vooropleiding.

In de eerste graad hebben leerlingen in het kader van een brede, oriënterende graad gekozen voor een basisoptie.

- Leerlingen die een basisoptie gekozen hebben die aansluit bij deze studierichting hebben al enigszins kennis gemaakt met de inhoud van deze studierichting.
- Leerlingen die een basisoptie gekozen hebben die minder of niet aanleunt bij de deze studierichting hebben minder of geen voorkennis.

Vanuit het bovenstaande kunnen de leerlingen voor het specifieke gedeelte beschouwd worden als een heterogene groep. Daarom is het belangrijk om, bij het begin van de graad, de beginsituatie van elke leerling goed in kaart te brengen, om zo als lerarenteam zicht te krijgen op de kenmerken van de leerlingengroep en een leerlijn uit te werken die nauw aansluit bij de beginsituatie en de mogelijkheden van de leerlingen. Hierbij heeft het lerarenteam de vrijheid en verantwoordelijkheid om leerplandoelen in te plannen in zowel het eerste als tweede jaar van de tweede graad volgens de noden, behoeften en mogelijkheden van hun leerlingengroep. Daarnaast heeft het lerarenteam de vrijheid om te bepalen op welke manier de doelen functioneel geclusterd en aangeboden kunnen worden binnen de tweede graad.

Onderwijskwalificatie

Een onderwijskwalificatie geeft weer wat je moet kennen en kunnen om verdere studies aan te vatten, te functioneren in onze maatschappij of een bepaald beroep uit te oefenen. In de Vlaamse kwalificatiestructuur zijn de kwalificaties ondergebracht op 8 niveaus, van basisonderwijs tot universiteit.

Deze studierichting bereidt voor op een studierichting in de derde graad van VKS-niveau 4. De uitgangspunten voor een VKS-niveau 4 zijn:

- Kennis en vaardigheden:
  - concrete en abstracte gegevens (informatie en begrippen) uit een specifiek domein interpreteren
  - reflectieve cognitieve en productieve motorische vaardigheden toepassen
  - gegevens evalueren en integreren
  - strategieën ontwikkelen voor het uitvoeren van diverse taken en om diverse, concrete, niet-vertrouwde (maar weliswaar domeinspecifieke) problemen op te lossen
- Context, autonomie en verantwoordelijkheid:
  - handelen in een combinatie van wisselende contexten
  - autonoom functioneren met enig initiatief
  - volledige verantwoordelijkheid voor eigen werk opnemen
  - het eigen functioneren evalueren en bijsturen met het oog op het bereiken van collectieve resultaten

In de tweede graad worden de leerlingen voorbereid om deze kwalificatie in de derde graad te bereiken. De verwachtingen uit de onderwijskwalificatie vormen een hulpmiddel voor leraren en vakgroepen om de afbakening van de leerplandoelen concreet vorm te geven.

Logische doorstroommogelijkheden

Deze studierichting heeft een logische doorstroom naar:

- Welzijnswetenschappen (doorstroom, derde graad)

Gepersonaliseerd Samen Leren

De ambitie van het GO! is duidelijk. Gepersonaliseerd samen leren betekent dat we met elke lerende, binnen een sociale context, maximaal rendement nastreven op het vlak van leervermogen, leerwinst en leermotivatie. Vanuit een sterke basis- en vakdidactiek zetten we extra in op 'differentiatie', het verhogen van autonomie via het aanleren van zelfregulerende vaardigheden en 'samen leren'. We maken daarvoor gebruik van evidence-informed praktijken en een onderzoekende aanpak op school. Gepersonaliseerd samen leren in het GO! vindt geïntegreerd plaats binnen de realisatie van het totale curriculum en kan alleen gerealiseerd worden met de actieve betrokkenheid van zowel de lerende, de leraar als het (school)beleid.

Vanuit deze visie willen we samen met alle onderwijsprofessionals ons DNA 'samen leren samenleven' en ons pedagogisch project waarmaken. Het is ons positief antwoord op de diversiteit die we in onze klassen zien, de nood aan een groeipad naar autonomie en de nood om een samenverhaal te maken.

Ruimte voor het eigen pedagogisch project

Cruciaal in elke studierichting staat de realisatie van de leerplandoelen. De leerplannen en de lessentabellen van het GO! zijn echter zodanig opgesteld dat het lerarenteam beschikbare ruimte heeft om een schooleigen pedagogisch project te realiseren:

- Enerzijds bieden de leerplannen ruimte om binnen de voorziene tijd zoals aangegeven in de lessentabel, de leerplandoelen verder uit te diepen of te verbreden;
- Anderzijds is er binnen de lessentabel vrije ruimte voorzien waarbij de school eigen accenten kan leggen.

Opbouw van de leerplandoelen

Herkomst van de doelen

De leerplandoelen van het GO! in de tweede en derde graad zijn afkomstig van verschillende bronnen:

De doelen van dit leerplan zijn afkomstig van:

- cesuurdoelen
- GO!-doelen

De leerplandoelen

Elk leerplandoel heeft minimum 1 handelingswerkwoord. Een overzicht van de handelingswerkwoorden met, indien nodig, een verklaring is terug te vinden op de GO! Navigator.

Aan elk leerplandoel wordt een beheersingsniveau toegevoegd. Voor de leerplannen van het GO! maken we gebruik van een eigen GO!-taxonomie, geïnspireerd op de Taxonomie van Bloom:

- Memoriseren: Gegevens zoals begrippen, formules... kunnen ophalen zonder gebruik te maken van hulpmiddelen.
Geen enkel leerplandoel heeft 'memoriseren' als beheersingsniveau. Memoriseren zonder context kan immers nooit het einddoel zijn. Memoriseren kan wel een belangrijk element zijn om een leerplandoel te realiseren.
- Begrijpen: Inzicht verwerven en dit inzicht helder kunnen weergeven, al dan niet aan de hand van voorbeelden.
- Toepassen: Formules, technieken, regels... kunnen toepassen.
- Analyseren: Op basis van nieuwe gegevens, informatie, kenmerken, verbanden... tot een besluit komen
- Evalueren: Op basis van nieuwe gegevens, informatie, kenmerken, verbanden... en aan de hand van criteria, argumenten... een oordeel onderbouwen.
- Creëren: In het kader van een probleemstelling, onderzoek, opdracht... een product ontwikkelen zoals een oplossing, een realisatie, een presentatie...

Er is geen hiërarchie tussen de verschillende beheersingsniveaus. Wel zal je om een 'hogere' beheersingsniveau te bereiken meestal ook gebruik maken van onderliggende beheersingsniveaus, bijvoorbeeld memoriseren om te analyseren.

In de GO! Navigator worden de beheersingsniveaus aan de hand van een filmpje uitgelegd.

Subdoelen

De subdoelen zijn niet vrijblijvend geformuleerd maar maken integraal deel uit van het leerplandoel. Elk subdoel moet bijgevolg aangeboden worden. Alle subdoelen samen dekken het leerplandoel.

Minimale inhoudelijke afbakening

Het concept van de minimumdoelen wordt doorgetrokken naar de leerplandoelen van het GO!. Dit concept houdt in dat de kennis die noodzakelijk is om het leerplandoel te realiseren niet expliciet wordt opgesomd. Indien er twijfel kan ontstaan of een bepaald kenniselement al dan niet tot het leerplandoel behoort, wordt het uitdrukkelijk vermeld via onderliggende bullets. Concreet betekent dit dat de onderliggende bullets deel uitmaken van het leerplandoel en als dusdanig ook aan bod moeten komen.

Om leerplandoelen te realiseren, is er vaktaal nodig. Hoewel vaktaal niet expliciet in de leerplandoelen wordt opgenomen, maakt vaktaal wel deel uit van het leerplandoel. Net zoals dit het geval is bij andere kenniselementen is het aan de leraar om te bepalen welke vaktaal er nodig is om het leerplandoel te realiseren.

Het gehanteerde concept vertrekt van een groot vertrouwen in de professionaliteit van de leraar. Vanuit een professionele deskundigheid zal de leraar bepalen welke kennis er nodig is om het doel te realiseren waarbij de kenniselementen die in de bullets zijn aangegeven of expliciet vermeld in het leerplandoel minimaal worden meegenomen.

Nummering van de leerplandoelen

Boven elk leerplandoel staat er een nummering. De betekenis is de volgende:

WD2_06.04.11

06.04.02

- De betekenis van het nummer links (bijvoorbeeld WD2_06.04.11):
  - WD2: Het gaat hier over een doel uit de tweede graad dat behoort tot een wetenschapsdomein
  - 06.04.11: Dit is het volgnummer van het leerplandoel.
    - Doelen van de vorm 06.xx.xx hebben betrekking op wetenschapsdomein 06. (In dit geval verwijst 06 naar 'Wiskunde'. In totaal zijn er 16 wetenschapsdomeinen.)
    - Doelen van de vorm xx.04.xx hebben betrekking op subdomein 04 van het betrokken wetenschapsdomein.
    - Het laatste cijfer (xx.xx.11) is het volgnummer binnen het subdomein.

De lijst van de wetenschapsdomeinen en de subdomeinen is terug te vinden in de GO! Navigator.

- Rechts in de eerste rij van elk leerplandoel staat de herkomst van het leerplandoel:
  - Het nummer (bijvoorbeeld 06.04.02) verwijst naar het corresponderend cesuurdoel in het curriculumdossier.
De curriculumdossiers zijn terug te vinden op de website van AHOVOKS.
  - Indien er geen nummer staat, gaat het over een GO!-doel.

WD2_06.04.11.01

Subdoel 1

- Ook de subdoelen krijgen een nummering (bijvoorbeeld WD2_06.04.11.01):
  - Dit is het eerste subdoel van het leerplandoel WD2_06.04.11.
- Indien een subdoel overeenkomt met een cesuurdoel wordt de verwijzing naar het cesuurdoel rechts in de tabel opgenomen.
- Niet elk leerplandoel heeft subdoelen.

Leerplandoelen

Nederlands: algemene uitbreiding

WD2_02.08.01

02.08.01

De leerlingen benoemen taalbeschouwelijke elementen en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

toepassen

WD2_02.08.02

02.08.02

De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken.

- elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger
- literaire stromingen uit verschillende periodes: middeleeuwen, romantiek, realisme

analyseren

Engels en Frans: algemene uitbreiding ¹

WD2_02.14.01

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.

- teksten in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie

Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • ruime variatie aan tekstsoorten
Structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit • vrij grote en herkenbare samenhang
Lengte	<ul style="list-style-type: none"> • vrij lange teksten
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • concrete tot vrij algemene inhoud • niet al te hoge informatiedichtheid
Taal	<ul style="list-style-type: none"> • hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke en educatieve domein • zinsbouw met een beperkte mate van complexiteit
	<div>Bijkomend voor schriftelijke receptie</div> <ul style="list-style-type: none"> • vrij duidelijke lay-out
	<div>Bijkomend voor mondelinge receptie</div> <ul style="list-style-type: none"> • met een beperkte mate van achtergrondruis • normaal spreektempo met weinig pauzes • ondersteunende maar natuurlijke intonatie • heldere uitspraak, duidelijke articulatie • met lichte afwijking ten opzichte van de standaardtaal

analyseren

WD2_02.14.01.01

Subdoel 1

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen van teksten.

WD2_02.14.01.02

Subdoel 2

De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht beluisteren van teksten.

¹ Deze doelen moeten in samenhang met de doelen van de basisvorming (sleutelcompetentie 3) gelezen worden.

WD2_02.14.02

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

- teksten in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie

analyseren

WD2_02.14.02.01

Subdoel 1

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen van teksten.

WD2_02.14.02.02

Subdoel 2

De leerlingen selecteren relevante informatie bij het beluisteren van teksten.

WD2_02.14.03

De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.

- in het Engels en in het Frans
- minimumvereisten voor productie:

Tekstsoorten	<ul style="list-style-type: none"> • ruime variatie aan tekstsoorten
Structuur en samenhang	<ul style="list-style-type: none"> • gepaste en duidelijk herkenbare tekststructuur met een beperkte mate van complexiteit • duidelijk herkenbare tekstverbanden
Lengte	<ul style="list-style-type: none"> • vrij korte teksten en af en toe langere teksten
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> • vrij concrete tot vrij algemene of abstracte inhoud
Taal	<ul style="list-style-type: none"> • beheersing van hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen om zich uit te drukken over een brede waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke en educatieve domein al kunnen lexicale beperkingen leiden tot herhaling, tot omhaal van woorden en tot moeite met formulering • over het algemeen goede beheersing van eerder en nieuwverworven grammaticale structuren, maar met merkbare invloed vanuit de moedertaal; fouten komen voor, maar begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang • zinsbouw met beperkte mate van complexiteit • gepast register <div>Bijkomend voor schriftelijke productie</div> <ul style="list-style-type: none"> • duidelijk herkenbare tekstopbouw en tekstopbouwende elementen: titel, alinea • gepaste lay-out • heldere doorlopende tekst die over het algemeen te begrijpen is; spelling, leestekengebruik en lay-out staan tekstbegrip niet in de weg <div>Bijkomend voor mondelinge productie</div> <ul style="list-style-type: none"> • gepaste lichaamstaal • uitspraak is over het algemeen duidelijk te verstaan en begrip van de boodschap komt meestal niet in het gedrang ondanks mogelijke uitspraakfouten • kan zich betrekkelijk vlot uitdrukken ondanks mogelijke pauzes of herstelacties
Ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • met behulp van ondersteunende middelen

creëren

WD2_02.14.03.01

Subdoel 1

De leerlingen spreken doelgericht.

WD2_02.14.03.02

Subdoel 2

De leerlingen schrijven doelgericht.

WD2_02.14.04

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.

- in het Engels en in het Frans
- tekstkenmerken voor receptie
- minimumvereisten voor productie
  - bijkomend voor mondelingen en schriftelijke interactie:
    - gepaste beleefdheidsconventies bij taalhandelingen
  - bijkomend voor mondelinge interactie:
    - kan onvoorbereid met enig vertrouwen communiceren in minder alledaagse situaties
    - kan een gesprek beginnen, gaande houden en beëindigen
    - kan ingrijpen in een discussie en de juiste frase gebruiken om aan het woord te komen

creëren

WD2_02.14.04.01

Subdoel 1

De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge interactie.

WD2_02.14.04.02

Subdoel 2

De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke interactie.

WD2_02.14.05

De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

- werkwoorden: ind. plus-que-parfait [F]
- gebruik van wijzen na frequente voegwoorden en werkwoorden [F]
- voorwaardelijke zinnen: l'hypothèse/la condition (met si + ind. présent, + ind. imparfait)

toepassen

Pakket uit filosofie

Filosofische domeinen

WD2_05.02.01

05.02.01

De leerlingen lichten de eigenheid van filosofie en filosofisch denken toe.

- oorsprong van filosofie
- filosofische domeinen
- kenmerken van filosofische vragen
- het onderscheid tussen natuur- en menswetenschappen en de eigenheid van filosofie

begrijpen

WD2_05.02.02

05.02.02

De leerlingen reflecteren over de mens vanuit wijsgerige antropologie.

- geest en lichaam
- sekse en gender
- monisme en dualisme

evalueren

WD2_05.02.03

05.02.03

De leerlingen reflecteren over ethische vraagstukken.

- moreel dilemma
- plichtethiek en gevolgenethiek
- moreel pluralisme

evalueren

Filosofische vaardigheden

WD2_05.02.04

De leerlingen analyseren filosofische thema's aan de hand van aangereikte, toegankelijke bronnen.

- filosofische thema's: hoofd- en bijzaken onderscheiden
- filosofische vragen in passende filosofische domeinen

analyseren

WD2_05.02.05

De leerlingen stellen filosofische vragen aan de hand van een aangereikt thema.

- filosofische vragen binnen één filosofisch domein
- filosofische vragen vanuit verschillende filosofische domeinen

creëren

WD2_05.02.06

De leerlingen nemen beargumenteerd een filosofische positie in ten aanzien van een aangereikt thema.

creëren

WD2_05.02.07

De leerlingen reflecteren over begrippen, vraagstukken en visies uit filosofische domeinen met aandacht voor diversiteit op vlak van tijd, gender en etniciteit als grondhouding.

- op gebied van de aangeboden lesinhoud
- op gebied van de besproken filosofen

evalueren

Uitgebreide algemene gedragswetenschappen

WD2_14.01.01

14.01.01

De leerlingen lichten de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de levensloopfasen toe.

begrijpen

WD2_14.01.01.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten het concept ontwikkelingsfase als leeftijdsgebonden indeling toe.

- levensloopfasen
- ontwikkelingsdomeinen
- rijpen, groeien, leren

WD2_14.01.01.02

Subdoel 2

De leerlingen lichten de fysieke ontwikkeling binnen verschillende levensloopfasen toe.

- (senso)motorische ontwikkeling

WD2_14.01.01.03

Subdoel 3

De leerlingen lichten de cognitieve ontwikkeling binnen verschillende levensloopfasen toe.

- van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken
- taalverwerving

WD2_14.01.01.04

Subdoel 4

De leerlingen lichten de morele ontwikkeling binnen verschillende levensloopfasen toe.

WD2_14.01.01.05

Subdoel 5

De leerlingen lichten de socio-emotionele ontwikkeling binnen verschillende levensloopfasen toe.

- gehechtheidsontwikkeling
- identiteitsvorming

WD2_14.01.01.06

Subdoel 6

De leerlingen lichten de invloed van nature en nurture op verschillende ontwikkelingsdomeinen toe.

WD2_14.01.01.07

Subdoel 7

De leerlingen lichten de wisselwerking tussen aspecten van ontwikkelingsdomeinen toe.

WD2_14.01.02

De leerlingen lichten sociaal gedrag toe.

- sociale cognitie: cognitieve vertekening, sociale categorisering
- groepsprocessen: groepscohesie, groepsdruk

begrijpen

WD2_14.01.03

14.01.02

De leerlingen lichten het begrip persoonlijkheid toe.

begrijpen

WD2_14.01.03.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten de invloed van nature en nurture op persoonlijkheid toe.

WD2_14.01.03.02

Subdoel 2

De leerlingen lichten in voorbeelden temperament, karakter en identiteit als elementen van persoonlijkheid toe.

WD2_14.01.03.03

Subdoel 3

De leerlingen lichten de invloed van het zelfconcept op gedrag toe.

- zelfbeeld, zelfwaardering
- self-efficacy, body-image

WD2_14.01.03.04

Subdoel 4

De leerlingen lichten de invloed van emoties op gedrag toe.

- componenten van emoties
- opvattingen over ontstaan emoties
- emotieregulatie

WD2_14.01.03.05

Subdoel 5

De leerlingen lichten de invloed van motivatie op gedrag toe.

WD2_14.01.03.06

Subdoel 6

De leerlingen lichten de interactie tussen veerkracht, coping en welbevinden toe.

WD2_14.01.04

De leerlingen onderzoeken een onderwerp eigen aan de studierichting vanuit gedragswetenschappelijk en sociaalwetenschappelijk perspectief.

- onderzoeksmethode eigen aan de wetenschapsdomeinen gedragswetenschappen en sociale wetenschappen

creëren

Samenleving en politiek: pakket uit sociale en humane wetenschappen

WD2_15.02.01

15.02.01

De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie.

begrijpen

WD2_15.02.01.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten aan de hand van voorbeelden cultuurelementen en hun onderlinge relatie toe.

- cultuurelementen: materiële en immateriële cultuur
- culturele diversiteit: dominante cultuur, subcultuur, tegencultuur, pluriforme samenleving

WD2_15.02.01.02

Subdoel 2

De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie

- sociale instituties: samenlevingsverbanden, peergroup, school, massamedia, rechtssysteem
- socialisatie: enculturatie, acculturatie, anticiperende socialisatie, integratie, assimilatie, resocialisatie

WD2_15.02.01.03

Subdoel 3

De leerlingen vergelijken sociale instituties in tijd en ruimte.

WD2_15.02.02

15.02.02

De leerlingen lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.

begrijpen

WD2_15.02.02.01

Subdoel 1

De leerlingen lichten toe hoe sociale interactie een samenleving structureert.

- status: statusset, toegeschreven en verworven status
- rol: rolset, rolconflicten, rolspanning

WD2_15.02.02.02

Subdoel 2

De leerlingen lichten toe hoe sociale groepen het gedrag beïnvloeden.

- primaire en secundaire groepen
- referentiegroepen
- ingroep, outgroep

WD2_15.02.03

De leerlingen lichten het belang van rechtsregels voor een samenleving toe.

- onderscheid rechtsregels en morele regels
- dynamiek recht-samenleving

begrijpen

WD2_15.02.04

De leerlingen lichten aan de hand van elementen van het communicatieproces gemedieerde communicatie toe.

- elementen van het communicatieproces: communicator, boodschap, encoderen en decoderen, transmissie, kanaal, medium, ontvanger
- soorten gemedieerde communicatie: digitale en niet-digitale, verbale en non-verbale

begrijpen

WD2_15.02.05

De leerlingen onderzoeken een onderwerp eigen aan de studierichting vanuit gedragswetenschappelijk en sociaalwetenschappelijk perspectief.

- onderzoeksmethode eigen aan de wetenschapsdomeinen gedragswetenschappen en sociale wetenschappen

creëren

Samenhang cesuurdoelen - leerplandoelen

Nummer cesuurdoel	Cesuurdoel	Leerplandoel / subdoel
Nederlands: algemene uitbreiding		
02.08.01	De leerlingen benoemen taalbeschouwelijke elementen en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.	WD2_02.08.01
02.08.02	De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken. <ul style="list-style-type: none"> • Elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger • Middeleeuwen, romantiek, realisme 	WD2_02.08.02
Pakket uit filosofie		
05.02.01	De leerlingen lichten de eigenheid van filosofie en filosofisch denken toe.	WD2_05.02.01
05.02.02	De leerlingen reflecteren over de mens vanuit wijsgerige antropologie. <ul style="list-style-type: none"> • Geest en lichaam 	WD2_05.02.02
05.02.02	De leerlingen reflecteren over ethische vraagstukken. <ul style="list-style-type: none"> • Plichtethiek, gevolgenethiek 	WD2_05.02.03
Uitgebreide algemene gedragswetenschappen		
14.01.01	De leerlingen lichten de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de levensloophasen toe. <ul style="list-style-type: none"> • Fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling • Cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken • Morele ontwikkeling • Socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling en identiteitsvorming 	WD2_14.01.01
14.01.02	De leerlingen lichten het begrip persoonlijkheid toe.	WD2_14.01.03
Uitgebreide algemene gedragswetenschappen		
15.02.01	De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie.	WD2_15.02.01
15.02.02	De leerlingen lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.	WD2_15.02.02

Minimale materiële vereisten

Voor het realiseren van de leerplandoelen is er nood aan voldoende materialen en de nodige uitrusting opdat deze kwaliteitsvol kunnen gerealiseerd worden. Voor de school is het belangrijk dat ze in kaart brengt welke materialen en uitrusting er minimaal nodig zijn om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Deze materialen en uitrusting hoeven niet noodzakelijk op school aanwezig te zijn. De school kan immers ook gebruik maken van materialen en uitrusting die aanwezig zijn op andere locaties zoals bijvoorbeeld andere scholen, infrastructuur van de gemeente, bedrijven...

Op de GO! Navigator worden er, voor deze doelen waarvoor dit relevant is, suggesties gedaan met betrekking tot het in kaart brengen van de minimale materiële vereisten.

Vakkenkoppeling

De vakkenkoppeling is terug te vinden op de website van het GO! (rubriek leerplannen).

Pedagogisch – didactische ondersteuning

Een uitgebreide pedagogisch – didactische ondersteuning is terug te vinden in de GO! Navigator.